

284 (40)

Alkaid

Lühikene

Wõnnu kirjiku ja kihelkonna ajalugu.

G. W. Körberi ajaloost 3. R.

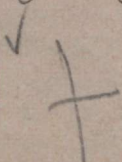
Ar 902

Körper

Sf. 14758

Riigiraamatukogu.
№. A24699:13

M. O. Kallias.

Wõnnus

Kirjastaja J. Kootslane.

Hind 5 kop.

Дозв. цензурою. — Юрьевъ, 5. февраля 1902 г.

Д. Кутт'е трайт, Зурjewis.

Lühikene

Wõnnu kiriku ja kihelkonna ajalugu.

Wõnnu kihelkond oli wanal ajal osa sellest Tartu maast, mida „Ugauniaks“ kutsuti. Nime „Wõnnu“ päris ta ühe mõisa käest, mis siin kõige esimene oli.

Esimese Katoliku piiskopi Hermanni käsu järele ehitati 1232. a. „Wõnnu“ mõisa maa pääle kiwist kirik üles. Et kiriku sisseõnnistamine Jakobi päewal sündis, siis nimetati teda ka „Jakobi“ kirikuks. Aegajalt kaswas kihelkond suuremaks, nii, et kirik kitsaks kippus jääma, mispärast neli abikirikut weel juurde ehitati. Need oliwad: Rasnas „Märdi-kirik“, Kärja külas „Jaani-kirik, Sarakuste külas „Sarakuste-kirik“ ja üle Emajõe Alewi külas „Maarja-kirik.“

Kui 1626. aastal Liwimaa kuulsa Rootsi kuningas Gustav Adolphi kätte langes, kinkis see „Abja“, „Kastre“ ja „Haaslawas“ mõisad oma osawale nõuuandjale Gabriel Oksenstiernale, kes alaliste sõdade läbi ära purustatud Wõnnu kiriku ära parandada laskis ja temale „Kastre“ mõisa küllest poole adramaa kinkis.

Esimene „Wõnnu“ Ewangeliumi usu õpetaja oli Bernhard Schlorwius. Ta oli 1631—1645. a. õpetajate puudusel ühel ajal Wõnnus, Põlwas ja Rääpinas õpetajaks. Ta suri 1645. a. ära ja maeti Põlwa kiriku altari alla maha.

Pääle Bernhard Schlorwiusse surma seati Magnus Wallerus Wõnnu õpetajaks ja õnnistati samal aastal Riia linnas selle ameti pääle.

Aastal 1656. tõusis Wene ja Rootsi riikide wahel werine sõda ja Wõnnu kirikumõisajahooned saidad Wene sõja-
salkade läbi maa taha tehtud, kuna õpetaja kindlustatud
Tallinna linna põgenes ja sinna elama jäigi. Wiis aastat
seisid kirik ilma õpetajata; kuna 1692. aastal Wene
ja Rootsi wahel rahu leping tehti, ning Wõnnu kirikul
korda läks omale Kasper Begani õpetajaks saada.
Wiimane suri aga 1668. a. juba ära. Selles ajal oli
kirik ka ilma kellata, sest kell oli sõjaajal Luutsna soosse,
maa sisse ära peidetud, kuhu ta üles leidmataalt jäigi.

Pääle Kasper Begani kutsuti endine Tallinna Peetri
kiriku õpetaja Grunther Weber Wõnnu õpetajaks. Ta
suri 1689. aastal ära.

Pärast Grunther Weberi seati 1690. a. Madis
Möller, Rootsimaal, Wõnnu õpetajaks. Millal ta ära
suri pole teada; kuid aastal 1703. sai suba Johann
Swenske Wõnnu õpetajaks.

1704. aastal läks Wene ja Rootsi wahel jällegi sõda
lahti, ning selle sama aasta 1. mailis löödi Emajõe pääl
suur lahing läbi, kus wenelased rootslaste käest 14 sõja-
laewa ära wõtsiwad. Sõja ajal oli nii suur õpetajate
puudus, et Swenske korraga 9 kiriku- ja nimelt Wõnnu,
Tartu, Räppina, Põlwa, Rõuge, Wastseliina, Kanepi,
Kambja ja Nõo õpetajaks pidi olema. Aastal 1718
tõsteti ta praostiks.

Sõja ajal oli kiriku kell jällegi kaotisi läinud, kuna
aastal 1720. praosti abikaasa kirikule uue kella kinkis.

Praost Swenske suri 1728. a. ära. Tema asemele
waliti 29. jaanunril 1729. Bernhard Gristof Stendorf
Wõnnu õpetajaks.

Stendorf suri 1764. a. ära ja ta maeti kiriku altar
alla maha. Tema asemele sai Benjamin Saks, Preisi-
maal, Wõnnu õpetajaks. Saksi ajal walati kiriku kell,
mis 45. aastase pruukimise järele lõhki läks ja Riia linnas
uuesti ümber walati. Töö tuli 139 rubla maksma. See
kiriku kell on tänapäewani weel Wõnnu kiriku tornis.

Aastal 1773. keelati keiserinna Katharina II käsul firikuaeda furnute matmine ära. Esmine furnukeha, kes uude furnuaeda maeti, oli pooleaastane Mikko Keinu tütrekene Gwa.

1781. aastal tõsteti õpetaja Saks praostiks.

Riiklõnna rahwa arvu suurenemisel ehitadi firikut 10 sülda pikkemaks; tehti uus torn, kantsel ja altar.

Praost Benjamin Saks suri 1791. a. ära ja ta maeti Wõnnu furnuaeda maha. Tema asemele waliti 1792. a. Tori õpetaja Paul Johann Körber õpetajaks, kes 14. oktobril 1795. häkitselt ära suri. Ta järeltulejaks sai 1796. ta poeg Eduard Wilip Körber.

Aastal 1802. kinkiswad Ahja ja Kastre herrad firiku orelil muretsemiseks 100 rubla, nõnda, et orel weel samal aastal õstetud sai. 1808. a. tehti firikule uus pitser.

Aastal 1812. muretseidi firikule Gesti ja Saksia koguduste ühisel ettevõttel uus suurem orel, mis 1150 rubla maksis. 1819. a. seadis Kaagwere mõisa omanik firiku harjale raudristi. 1821. a. lubjati firik seest ja wäljastpoolt ära. 1832. a. pandi firikule piitse warras pääle. 1836. a. waliti õpetaja poeg Louis Körber Wõnnu abiõpetajaks. 1844. a. õsteti firikule jällegi suurem orel ja makseti selle eest 1036. rubla. 1846. a. pani õpetaja Eduard Wilip Körber wanaduse pärast ameti maha. Tema asemele waliti 1847. a. Gustaw-Oskar Dhern Wõnnu õpetajaks.

Aastal 1850. suri endine Wõnnu õpetaja Eduard Wilip Körber ära ja maeti Wõnnu furnuaeda maha.

1853. aasta juwel tehti firiku afnad ümber; kantsurgeliste afende asemele pandi kõrged poolringilised afnad ja firik lubjati seest- ning wäljastpoolt ära. 1861. aastal kinkis Karl von Welvo firikule ühe hõbedase altari-kannu, mis saksa rahwa armulauale wõtmise juures prugitud saab.

1870. a. hakati firikut suuremaks ehitama ja nimelt: altari kohalt mõlemile poole 8 sülda edasi. Ehitus lõp-

pis 1871. a. Kiriku õnnistamine oli jama aasta 26. augustil. 1874. a. maalis akademikus Otto von Moller kirikule ilusa aldari pildi.

Õpetaja G. D. Dehrn suri 1877. a. esimesel Jõulu-
pühäl häbiselt ära. Ta surnukeha maeti Wõnnu surnu-
aeda.

G. D. Dehrni järelle tuli oli ta poeg Gustaw Axel Conrad Dehrn. 1880. a. kinkis Mälsa mõisa omaniku kindral von Eszeni abikaasa kirikule altari pöranda riide. 1881. a. kinkis Rastre mõisa omanik von Eszen kirikule õndsa keisri ja Eesti rahva wabastaja Aleksander II. mälestuseks ühe suure wäsi kroonlühtri, mis altari ette üles on pandud. Selleksjamaiks mäletuseks ostis kogudus ise teise kroonlühtri. Samal aastal tehti ka kiriku altar, pingid ja pörand uued. Torn ja katus wärwiti üle ja katuse äärelle alla pandi weetorud, ning kiriku plats peügi-
tati kiwidega ära.

Aastal 1892 kutsuti õpetaja G. A. Dehrn, kes wahel ajal praostiks oli saanud, Tartu Jaani kiriku pääle ülem-
õpetajaks. Ta wõttis kutse wastu ja lahkus samal aastal Wõnnust.

G. A. Dehrni asemel waliti August Warres. Wõnnu õpetajaks. Tema hoolet wõeti raha forjamine uue oreli hääks ette, nii on loota, et Wõnnu kirik nüüd warsi ajalohase orelit saab.

Praegune õpetaja, herra Aug. Warres, on ka kihel-
konna põllutöö tõstmiseks südilt tööd teinud ja wäsimata püüdumiste waral Wõnnu Põllumeeste seltsi elule kutsunud.

1898. a. ühendasiwad kihelkonna mõisnikud endid telefonide läbi.

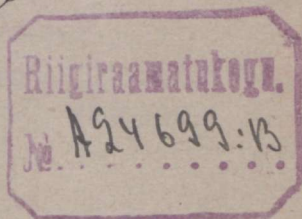
1900. a. ilmus Wõnnu wallaliikme Peter Rootslase toimetusel „Glutarkuse kalender“ 1901. aasta jaoks, Raamat leidas nii elawat wastu wõtmist, et paari nädala jooksul kõik trükk ära müüdnud oli. 1901. a. andis seesama P. Rootslane 1902. a. pääle „Glutarkuse kalendri,“ „P. Rootslase kalendri“ ja „Eesti naesterahwa Tähttraa-

matu" wälja. Samal aastal saatis Transwaali president Paul Krüger Riidjärwe kooliõpetajale P. Fr. Kõiw'ile tänu-kirja, Eesti rahwuse nimel awaldatud kaastundmuse eest, mis luuletusena temale saadeti. Luuletus oli Eesti keeles, Saksa keelse tõlkega.

Mööda läinud 1901. a. läks Wõnnu Põllumeeste seltsil korda omale Wõnnu kiriku juurde uusi kenasid wäljanäituse hooneid ehitada. Esimene wäljanäitus untes hoonetes peeti 1—2 septembril 1901. a. ära.

Wõnnus on ka kihelkonna tohter ja aptheek, nii et jeda kihelkonda parematel järgedel seiswate kihelkondade hulka wõib lugeda.

E. W. K ö r b e r i ajaloost J. N.

J. Rootslase kuulul ja toimetusel
saab ligemal ajal ilmuma:

Gäielik Wõnnu kiriku ja kihelkonna ajalugu.

See väga tähtjas ja sihurikas töö on 10 aasta uurimiste ja kogumiste wili. Siin puutub lugeja kuulsa sõjakan-
gelaste Kaarel XII. ja Peeter I. weristel sõjawäljadel
koffu, mis igat lugejat põnewusesse wiib.

**Raamatut ehiwad mitmed tähtsad pildid
ja kujed.**

Toimetaja aadress: чр. гор. Юрьевъ, при-
ходъ и волость Вендау J. Rootslane.

Ettefellijad saawad nimetatud raamatu odawamalt,
fui pärast ostjad.

J. Rootslane.

Wõnnus,
Küünla kuul 1902.

